

Hengelen naar liefde

Shalev laat drie stemmen spreken over dezelfde familie

Hilde Pach

In *Het hart van de familie*, de pas vertaalde roman van de Israëliische schrijfster Zeruya Shalev (1959) draait het net als in haar eerdere werk om de behoefte aan liefde, tussen man en vrouw, minnaar en minnares, ouders en kinderen.

Haar vorige boeken, de trilogie *Liefdesleven* (1997), *Man en vrouw* (2000) en *De tweede familie* (2005), schreef Shalev vanuit het perspectief van de vrouwelijke hoofdpersoon. Dat maakt het lezen tot een intense ervaring, waarbij Shalev de lezer meesleept in de gedachten- en gevoelswereld van de hoofdpersoon.

In *Het hart van de familie* wordt het verhaal voor het eerst in de derde persoon en vanuit drie perspectieven verteld, dat van een oude, stervende moeder, haar dochter en haar zoon. Daardoor scheidt Shalev meer afstand tussen de personages en de lezer, en dat geeft iets meer lucht, al blijft het toch een vrij zwaar verteerbaar boek, waarin de personages zichzelf wel erg serieus nemen en humor en zelfspot dun gezaaid zijn.

De oorspronkelijke titel van het boek, die 'De rest van het leven' betekent, geeft duidelijker aan waar het om gaat dan de Nederlandse titel. Alle drie de personages zijn op een scharnierpunt in hun leven. De oude moeder, Chemda, laat op haar sterfbed haar leven de revue passer. Haar naam betekent 'lust', maar lust heeft Chemda weinig ervaren in haar leven.

Ze groeide op in een kibboets, waar ze hengelde naar de liefde van haar ouders, maar haar vader was streng en haar moeder was bijna altijd afwezig, omdat ze de wereld afreisde voor de zionistische zaak. Chemda leed onder de egalitaire kibboetsmentaliteit, en haar zwakke, enigszins vrouwelijke man bezorgde haar ook weinig lust.

Solide band

Shalev uit hier impliciet kritiek op de kibboets, die te weinig gelegenheid bood voor persoonlijke ontplooiing en voor de ontwikkeling van een solide band tussen ouders en kinderen. Het is een thema dat de laatste tijd vaker opduikt in de Israëliische literatuur, onder meer in de recente verhalenbundel van Amos Oz, *Onder vrienden*, die begin volgend jaar in Nederlandse vertaling verschijnt.

Chemda's kinderen, Dina en Avner, groeien aanvankelijk ook in de kibboets op, totdat het

Zeruya Shalev Foto Eric Sultan

gezin naar Jeruzalem verhuist. Avner, het lievelingetje van zijn moeder, wordt een succesvol advocaat die opkomt voor de belangen van onderdrukte bedoeïenen. Maar nu hij begin veertig is, begint zijn roem te tanen en is er van zijn vroegere aantrekkelijkheid ook weinig over. Bovendien heeft hij genoeg van zijn vrouw, met wie hij ooit trouwde om aan de verstikkende liefde van zijn moeder te ontkomen.

Als zijn moeder op de eerste hulp belandt, ziet Avner daar een doodzieke man op een bed liggen, terwijl een vrouw op de stoel naast hem hem liefdevol aankijkt. Voor hem het symbool van de ideale liefde die hij in zijn eigen leven zo mist. Hij is zo gefascineerd door de liefde tussen de twee dat hij later naspeuringen naar hen doet en hen uiteindelijk ook vindt. Dat levert enkele tragikomische taferelen op: toch nog een beetje humor in het boek.

Avners zus Dina is vooral op zoek naar een object om haar liefde op te projecteren. Haar verhaal is het meest uitgewerkt, alsof Shalev zich bij haar toch het meest thuis voelde. Dina

heeft zich door haar moeder altijd afgewezen gevoeld. Met haar eigen dochter Nizan had ze wél een goede band, maar nu Nizan in de puberteit komt, keert ze zich van haar moeder af, iets wat Dina – zelf in de overgang – moeilijk kan verkroppen.

Adopteren

Ze krijgt de onbedwingbare behoefte een kind te adopteren aan wie ze de liefde kan schenken die ze aan haar dochter niet meer kwijt kan. Maar haar man dreigt haar te verlaten als ze haar plan doorzet, en haar dochter is boos omdat haar moeder haar kennelijk heeft afgeschreven.

Ook van anderen krijgt Dina kritiek te verduren, en terecht, denk je als lezer: een vrouw in de overgang die een kind adopteert om haar eigen lege-nest-syndroom te bestrijden, daar kan weinig goeds van komen. Maar het feit dat de auteur zelf een paar jaar geleden een tweejarig Russisch jongetje adopteerde, met het argument dat bij Dina een voorwendsel lijkt: een beschadigd kind een nieuwe toekomst bieden, doet vermoeden dat zij de wens van haar eigen personage wél serieus neemt.

Dat blijkt ook uit het laatste gedeelte van het boek, dat toe werkt naar een ongeloofwaardig soort happy ending die nog het meest doet denken aan een film als *Alles is liefde* (inclusief sneeuw). En dat is jammer voor een boek dat belangrijke thema's aan de orde stelt en bij vlagen wel degelijk ontroerend is.

Zeruya Shalev: *Het hart van de familie*. Vertaald door Sander Hoving. Cossee, 447 blz. € 21,90 ●●●○

Het is eerder geschreven: **kibboetskinderen** kwamen liefde tekort. Dat gebrek tekent een flink deel van hun leven. De hunkering houdt niet op. Een soms ontroerende, soms zware en soms tragikomische roman.

ESSAY

Een hoofd als een collage

Valeria Luiselli: *Valse papieren*. Vert. Merijn Verhulst. Karaat, 144 blz. € 16,90 ●●●○

Je kunt *Valse papieren*, het essay van de Mexicaanse schrijfster Valeria Luiselli (Italiaanse nationaliteit, woonachtig in New York, 1983), lezen als een verhaal. Het begint op San Michele, het dodeneiland van Venetië, waar een jonge vrouw het graf van Joseph Brodsky zoekt. Ze vliegt naar Mexico-Stad, waar ze de *relingo's* oploopt, de vergeten, onbestemde plekken van de stad. Ze fietst. Ze observeert. Ze verhuist naar New York, waar ze een voorkeur ontwikkelt voor gesprekken met nachtportiers. Overdag probeert ze haar nieuwe boekenkasten in te richten.

Het kleine boekje *Valse papieren* is een bijzondere leeservaring. Het bestaat uit tien hoofdstukken die als losse essays te lezen zijn, opgedeeld in mini-essays met schijnbaar onbegrijpelijke kopjes (hotels in Venetië, de straten, de fantoomrivieren van Mexico-Stad, uithangborden). Er is geen chronologische lijn, er zijn geen personages buiten die jonge vrouw en Brodsky, W.G. Sebald en meer dode schrijvers. Maar wel: gekke invalshoeken, frisse inzichten en een groot vermogen tot associatie.

Onder het kopje 'Uitwisseling' schrijft Luiselli: 'Koffie, een krant op tafel: ik spring van het ene nieuwsbericht naar het andere. Ik steek een sigaret op en ga naar de cultuurbijlage. [...] Ik kom het laatste portret tegen van Marguerite Duras. Ik lijk vandaag op het laatste portret van Duras.'

Ze is net in New York, en als ze in de verhuisdozen op zoek gaat naar Duras' essay *Schrijven*, denkt ze na over de ordening van haar kasten, 'Borges na Arlt, Poe of Stevenson of na *Duizend-en-één-nacht*?' Ze citeert Walter Benjamin over wanorde en overzichtelijkheid.

Ze knipt het portret van Duras uit de krant, stopt het in een knipselmap, tegen beter weten in: 'Onze dozen en schriften gaan steeds meer op ons lijken: een ongeordende collage, nooit een catalogus vol wonderen.' Treffend, wijs, maar soepel geformuleerd, op een lichte toon – als een collage.

Helemaal perfect is *Valse papieren* niet. In haar essay over taal schrijft Luiselli naar aanleiding van Wittgensteins vergelijking tussen taal en de stad: 'In het echt zijn de taal en de stad de immer durende echo van een aardbeving.' Mooi gezegd, maar wat betekend het?

Terug naar het krantenknipsel. Ze komt via Duras uit op haar eigen gezicht, dat ze analyseert: dit van moeder, dat van vader, een blik van een grootvader. 'Maar dit gezicht, zoals elk ander, is niet alleen een collectie vingerafdrukken; het is ook de aanzet tot een toekomstig gelaat. [...] In mijn jong gezicht voel ik al een eerste rimpel van de twijfel opkomen, een eerste glimlach van de onverschilligheid: de eerste trekken van een verhaal dat ik later wel zal begrijpen wanneer ik het opnieuw lees.' Een geruststellende gedachte van een groot talent.

Daan Stoffelsen

Beroemd fotograaf doodde vader. Of niet?

Austin Ratner: *The Jump Artist*. Viking, 271 blz. € 18,60 ●●○○

Philippe Halsman, fotograaf. Misschien gaat er niet meteen een bel rinkelen, maar wie zijn naam intoetst op Google Afbeeldingen zal veel van zijn foto's herkennen. In de jaren veertig en vijftig fotografeerde Halsman voor bladen als *Life* veel Hollywoodsterren en beroemdheden als Albert Einstein en Salvador Dalí. Hij is vooral bekend geworden met foto's waarop zijn modellen springend staan afgebeeld.

De Amerikaan Austin Ratner (1971) heeft zijn debuutroman aan deze fotograaf gewijd. In *The Jump Artist* concentreert hij zich niet op de hoogtijdagen van Halsman, maar op de jaren daarvoor, toen Halsman het middelpunt vormde van een geruchtmakende moordzaak.

Hoofdpersoon Philippe Halsman werd in 1906 geboren in Let-

land, als zoon van een joodse tandarts. Hij was begin twintig toen hij tijdens een wandelvakantie in de Oostenrijkse Alpen zijn vader verloor. Een ongeluk, hield hij vol. Zijn vader maakte een lelijke val, maar leefde nog toen Philippe hulp ging halen. In de minuten daarna zou zijn vader door een passant zijn beroofd en vermoord.

De Oostenrijkse autoriteiten hechtten geen geloof aan Philippes verhaal. Ze gingen ervan uit dat hij zijn vader had vermoord en Halsman werd veroordeeld.

The Jump Artist begint wanneer Halsman in de gevangenis zit, in afwachting van de behandeling van het hoger beroep. Hoogtepunt van dit deel van de roman is het bezoek dat Halsman samen met zijn advocaat brengt aan de patholoog-anatoom. Deze arts blijkt het hoofd van Halsmans dode vader te hebben bewaard en laat de zoon met satanisch genoege de verschillende verwondingen zien.

Ondanks scènes als deze is *The Jump Artist* een onbevredigend boek. Jammer, want het materiaal is interessant genoeg. Halsmans ambivalente relatie met zijn vader is op zich al een goudmijn, de rechtszaak is spannend en het achtteloze, blijkbaar volkomen inge-

burgerde antisemitisme van de Tirolese bevolking en autoriteiten is schokkend.

Ratner had de beschikking over Philippes correspondentie met diens verloofde, hij is de krantenarchieven ingedoken en raadpleegde de archieven van Philippes advocaat. Hij heeft zich dus uitstekend gedocumenteerd, maar Halsman wil maar geen coherent personage maken. Zijn gedachten, zijn uitspraken, zijn gedrag, zijn

Ratners bejubelde debuut mist nog een heldere stem

herinneringen – je maakt het allemaal van dichtbij mee, maar toch ontstaat er geen goed beeld van de man. Alsof Ratner de lijn die alle fragmenten met elkaar moet verbinden heeft vergeten te gebruiken.

Je zou willen dat Ratner voor een andere aanpak had gekozen, en de archiefstukken over de rechtszaak had gebruikt als bouwstenen voor een non-fictieboek. Het resultaat had net zo interes-

sant kunnen zijn als *The Suspicions of Mr Whicher* en *Mrs Robinson's Disgrace* van Kate Summerscale: boeken waarin op basis van archiefonderzoek van één zaak (respectievelijk een moord en een echtscheiding) een meeslepend beeld van een heel tijdperk wordt opgeroepen.

Maar Ratner heeft gekozen voor een roman, waarbij hij dan ook nog eens met nadruk literair probeert te zijn, iets waar debutanten vaker last van hebben. Mooie en overtuigende beeldspraak wordt afgewisseld met vergezochte metaforen en clichés.

Ook de beroemdheden die figuren komen niet echt tot leven. Diverse malen fotografeert Halsman een al dan niet springende Marilyn Monroe. 'There had been a whiff of tragedy about Marilyn from the beginning,' lezen we wanneer Halsman aan zijn eerste ontmoeting met Monroe terugdenkt.

Ook zo'n zin bewijst dat Ratner als schrijver nog het een en ander moet leren. Als je beroemdheden tot leven wilt wekken in romans, moet je je lezer wakker schudden, en niet je toevlucht nemen tot clichés.

Rob van Essen